

دریاچه زریبار، نگین غرب ایران در حال نابودی

ثنا وطن دوست^۱، زیلان مرادیان^۲

۱ - دانشجوی کارشناسی آموزش علوم اجتماعی

۲ - دانشجوی کارشناسی آموزش علوم اجتماعی

Vatansan۴@gmail.com

چکیده

دریاچه زریوار یا زریبار در مریوان از جمله مناطق گردشگری استان کردستان است. دریاچه زریوار به خاطر فرونشست یک محل باریک در پهنه کمربند سنندج سیرجان به وجود آمده است. این دریاچه از بزرگترین دریاچه‌های آب شیرین ایران به شمار می‌آید و از معروف‌ترین و زیباترین جاذبه‌های طبیعی غرب کشور محسوب می‌شود. این تالاب به دلیل شرایط مناسبی که دارد پذیرای گیاهان و جانوران گوناگون است. دلیل وجود این ویژگی‌ها، این دریاچه شهرستان مریوان را به یکی از قطب‌های گردشگری غرب ایران تبدیل کرده است و هرساله پذیرای گردشگران داخلی و به خارجی بی شماری می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که امروزه یک سری از مخاطرات طبیعی و انسانی این دریاچه را در معرض نابودی قرار داده است. از جمله مخاطرات طبیعی می‌توان از نيزار ها، خشکسالی و بارش‌های رگباری نام برد و همچنین مخاطرات انسانی شامل فعالیت‌های کشاورزی و صیادی نادرست، ورود فاضلاب شهری و روستایی و حفر چاه‌های غیرمجاز می‌باشد. اقداماتی برای مقابله با این مخاطرات صورت گرفته است اما کافی نیست و مسئولان باید توجه بیشتری به این سرمایه طبیعی داشته باشند. تا این منبع طبیعی را بتوانیم برای خودمان حفظ کنیم و آن را نیز به آیندگان هدیه بدهیم تا فرزندانمان نیز از این سرمایه طبیعی بی بهره نباشند.

واژگان کلیدی: دریاچه، تالاب، نيزار، زریبار، مریوان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

محیط زیست در معنای کلی و عام، مکان و فضایی است که در آن زیستن وجود دارد و آن را در خود فرو گرفته و با آن در کنش متقابل قرار دارد. یونسکو در تعریف محیط زیست می گوید: " محیط زندگی بشر یا آن بخشی از جهان که بنا به دانش کنونی بشر همه حیات در آن استمرار دارد"(بیات و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۶-۳۳). رابطه میان انسان و محیط یک رابطه دو طرفه است که از طریق ادراک صورت می گیرد(نصیر سلامی و همکاران، ۱۳۹۲). انسان، هم از بعد بیولوژیکی، و هم از نظر روان شناختی، خود محصول و نتیجه کنش ها و واکنش های متعادل محیطی بوده و نیز مصداق بارز آن محسوب می شود. چنان که گاه یک عدم تعادل به ظاهر کوچک طبیعی در رابطه با انسان باعث نابودی او می شود. از سوی دیگر، چگونگی رابطه دوسویه انسان و طبیعت نیز همواره ضامن حفظ و تداوم این تعادل و تامین شرایط مطلوب برای زیست انسان بوده است. بدین لحاظ مشخص می شود که شرایطی معقول باید بر این رابطه دو طرفه حاکم باشد تا تداوم حیات انسان تضمین شود(براتی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲۵-۲۱۳). یکی از تاثیرات منفی و زیان بار انسان بر محیط، آلوده کردن و تخریب منابع آبی کره زمین است. منابع آبی، سرمایه های طبیعی هر سرزمین، نقش عمده ای در چرخش اقتصادی و محیطی دارند و از این رو همواره مورد توجه برنامه ریزان و سیاست گذاران بوده است (پاکزاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۳-۱۶۴). پیدایش حیات و تداوم آن بر روی کره زمین نتیجه وجود آب است. اهمیت آب به قدری روشن بوده است که از قدیم آب را یکی از چهار عنصر اصلی طبیعت دانسته اند(کردوانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۶-۱). منابع آبی کره زمین شامل آب های شیرین و شور تقسیم می شوند که هر دو برای ادامه حیات انسان مهم هستند. آب های شور مثل اقیانوس ها و بعضی از دریاها برای تعدیل هوای کره زمین و همچنین بقای گیاهان و جانوران اهمیت زیادی دارند. آب های شیرین نیز برای تداوم حیات بشر لازم و ضروری است اما تنها ۳٪ از کل آب های موجود در کره زمین آب شیرین است. آب های شیرین موجود، شامل آب های زیر زمینی، ذخیره های برفی به صورت یخچالی های قطبی و مناطق سرد، تالاب ها و دریاچه ها و نیز آب های جاری در رودخانه ها و چشمه هاست(قادری و همکاران، ۱۳۸۶). دریاچه زریبار واقع در استان کردستان، یکی از دریاچه های آب شیرین ایران است که به لحاظ داشتن شرایط اختصاصی از نظر منابع تامین آب جزو تالاب های کم نظیر به شمار می رود(قادری و همکاران، ۱۳۸۴). امروزه خطرات زیادی این دریاچه را تهدید می کند. بررسی های اکولوژیک دریاچه نشان می دهد شاخص های زیست محیطی رو سمت قهقرا نهاده

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اند. به طوری که جمعیت آبریزان گیاهی و جانوری اندمیک(بومی) با مخاطرات جدی مواجه شده اند(قادری، ۱۳۸۶). هدف از انجام این پژوهش مطالعه دریاچه زریبار و ویژگی های آن و تهدیداتی است که انسان برای این دریاچه به وجود آورده است.

روش پژوهش

در این مقاله، از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. روش کتابخانه ایی یک فرایند گام به گام برای جمع آوری اطلاعات است. روش کتابخانه ایی در قیاس با سایر روش های تحقیق روشی کم هزینه است که به تخصص آنچنانی نیاز ندارد. در روش میدانی نیز محقق در محل مورد بررسی حضور می یابد و با مشاهده و پرس و جو، اطلاعات لازم را جمع آوری می کند که البته حق هیچگونه دخالت در شواهد را ندارد. ما از طریق مطالعه کتاب ها و مقالات مختلف و همچنین حضور در منطقه مورد نظر و پرس و جو از افراد محلی به جمع آوری اطلاعات پرداختیم.

یافته های تحقیق

معرفی دریاچه

دریاچه زریوار یا زریبار در مریوان از جمله مناطق گردشگری استان کردستان است. شهرستان مریوان در فاصله ۱۲۵ کیلومتری شمال غربی سنندج واقع شده است. مریوان به برخورداری از مناطق جنگلی، مرز رسمی باشماق و دریاچه زریبار روحیه شاد و مهمان پذیری مردم و به علت هم جوارری با منطقه طبیعت گردی به یکی از مناطق مورد هدف گردشگران داخلی و خارجی تبدیل شده است.

جدول ۱_ مشخصات دریاچه زریبار

موقعیت	ایران، استان کردستان
کشور های حوضه	ایران
بیشترین درازا	۵ کیلومتر
بیشترین پهنا	۱,۶ کیلومتر
بیشترین ژرفا	۶ متر
حجم آب	۳۰۰۰۰۰۰۰ متر مکعب
ارتفاع سطح	۱/۲۸۵ متر

دریاچه زریوار به خاطر فرونشست یک محل باریک در پهنه کمربند سندانج سیرجان به وجود آمده است. در دو طرف غرب و شرق این دریاچه دو گسل شمال غربی و جنوب شرقی وجود دارد که به احتمال خیلی زیاد، در ایجاد آن نقش داشته اند. طبق مطالعات انجام شده، وجود این دریاچه به ۲۰ هزار سال پیش از میلاد مسیح برمی گردد. این دریاچه از بزرگترین دریاچه های آب شیرین ایران به شمار می آید و از معروف ترین و زیباترین جاذبه های طبیعی غرب کشور محسوب می شود. حداکثر ارتفاع حوضه ۲۱۲۰ متر و حداقل ارتفاع آن در محل خروجی تالاب ۱۲۸۳ متر از سطح دریا می باشد. دور تا دور آن با کوه هایی زیبا از درختان و مراتع احاطه شده است که جلوه ای منحصر به فرد به این دریاچه می دهند. بخش اصلی و کاسه تالاب به شکل کشیده با طول متوسط حدود ۴/۵ کیلومتر و عرض متوسط نزدیک به ۲ کیلومتر است. عمق آن به طور متوسط در حدود ۳ متر (بین ۲ تا ۵/۵ متر) است؛ به این ترتیب مساحت کاسه تالاب حدود ۸/۳ است که با حواشی نیزار جمعاً حدود ۲۰ کیلومتر مربع وسعت دارد. این موضوع باعث شده تا بتوان به راحتی بر روی آن قایقرانی کرد. آب دریاچه زریوار از چشمه های جوشانی که در کف آن قرار دارد و همچنین از آب باران و برف، تأمین می شود. این تالاب به دلیل شرایط مناسبی که دارد پذیرای گیاهان و جانوران گوناگون است و فعالیت های پرندنگری و ماهیگیری در آن رونق دارد. تالاب زریبار یکی از منحصر به فردترین دریاچه های آب شیرین جهان به شمار می رود و شرایط کلی یک تالاب بین المللی را دارد. این دریاچه در تاریخ بیستم بهمن ۱۳۸۹ با شماره ۱۰۲ در فهرست میراث طبیعی ایران به ثبت رسیده است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

همچنین این تالاب از سال ۱۳۸۸ به عنوان پناهگاه حیات وحش تحت نظر سازمان محیط زیست قرار دارد. فضای سرسبز اطراف دریاچه، قرارگیری آن در میان کوه‌ها و دشت‌ها، محصور بودنش در میان نزارها و گستره آبی آن منظره‌ای تماشایی را خلق کرده‌است. اگر ذره‌ای خلایقیت به خرج دهید و صبور باشید می‌توانید عکس‌ها و تصاویر زیبایی از سفر به زریوار را ثبت کنید. تالاب زریبار محل زندگی تعداد زیادی از پرند‌های بومی و مهاجر است. همین موضوع باعث شده تا اینجا به عنوان یکی از محل‌های مناسب پرند‌نگری در غرب ایران شناخته شود. اردک سرخ‌نایی و سرسبز، بوتیمار بزرگ و کوچک، انواع چنگر، پرستوهای دریایی، کاکایی‌ها، حواصیل خاکستری، خوتکا، لک‌های مهاجر و پرندگان شکاری همچون سنقر تالابی و دلیجه از جمله پرند‌هایی هستند که می‌توانید با کمک ابزار مناسب پرند‌نگری و کمی صبر و حوصله به تماشای آنها بنشینید.

افسانه دریاچه زریبار

زریوار، دریاچه‌ای افسانه‌ای و اسرارآمیز است که افسانه‌ها و روایت‌های مختلفی در موردش نقل می‌شود. نخستین روایت مربوط به قصه درویش و حاکم ظالم است؛ مردمان محلی این منطقه معتقدند که در محل کنونی دریاچه زریوار، شهری بود که حاکم ستمگری به نام فیله قوس داشت. یک روز درویشی به همراه همسرش سوار بر الاغ از نزدیکی شهر عبور می‌کرد که مأموران حاکم او را دستگیر و به شهر آوردند، اهالی شهر و مأموران، درویش و همسرش را بسیار آزار می‌دادند و مجبور به انجام کارهای سخت و طاقت‌فرسا می‌کردند تا جایی که دُم الاغی که تنها سرمایه درویش بود از جا کنده می‌شود و زن باردارش فرزند خود را از دست می‌دهد. درویش، خسته از ظلم اهالی و مأموران، نزد حاکم رفته و خواستار عدالت می‌شود؛ اما حاکم او را مورد تمسخر قرار می‌دهد و بیرون می‌اندازد. درویش آزرده خاطر و دلشکسته بالای کوهی در شرق شهر می‌رود و به راز و نیاز با خالق می‌پردازد. او حاکم و مأموران و اهالی را نفرین می‌کند و می‌گوید: سرم را از سجده بر نمی‌دارم تا شهر را با آب یکسان نکنی و این قوم ظالم را نابود نکنی. چنین می‌شود که دریاچه پدید می‌آید و شهر، اهالی و حاکم ستمگرش ناپدید می‌شوند. اکنون هم قبر درویش هنوز در پای کوه در حال تماشای این دریاچه است. بر اساس همین افسانه، زریوار دریاچه‌ای شناخته می‌شود که دادخواهی کرد و به آن دریاچه دادخواه لقب داده‌اند. روایتی دیگر نیز مربوط به گنج پنهان زیر دریاچه زریبار است که دریاچه از آن محافظت می‌کند و تاکنون نیز کسی آن را پیدا نکرده است. بنابراین احتمالاً وجه تسمیه زریبار و استفاده از واژه زر در نام این دریاچه، اشاره به این گنج مدفون شده دارد.

علت نام گذاری

در خصوص نامگذاری این دریاچه، وجه تسمیه‌های مختلفی وجود دارد:

واژه زریبار یا زریوار متشکل از دو واژه زری یا زریا به معنی دریا در گویشهای سورانی اربیلی و هورامی و پسوند بار یا وار است که ترکیبش معنی دریاچه است. در فارسی میانه از پسوند (وار) war و در پهلوی اشکانی از پسوند Bar (بار) استفاده می‌شد. معنی دریا در پارتی اشکانی zreh، (زراه)، در گویش سورانی منطقه اربیل و مکریان به صورت (زره)، در زبان اوستا به صورت zrayah و در پارسی باستان به صورت drayah که در گویش اردلانی دریا darya و در گویش کرمانجی derya می‌باشد. در واقع پسوند (وار war) در واژه زریوار احتمالاً به ریشه واژه war در زبان پهلوی به معنی دریاچه است بر می‌گردد که معادل کرمانجی واژه war به معنی دریاچه در گویش کرمانجی گول gole خوانده می‌شود که دگرگون شده واژه war می‌باشد با توجه به مطالب فوق و ریشه تاریخی و تلفظ واژه به نظر می‌رسد واژه زریوار درست باشد و معنای زریوار به معنی دریاچه نزدیکتر است .

گونه های گیاهی و جانوری دریاچه زریبار

دریاچه زریبار که یکی از تالاب های بین المللی نیز محسوب می شود همه ساله پذیرای پرندگان مهاجر بسیاری از اقصی نقاط کشور است. علاوه بر آن وجود گونه های گیاهی و جانوری مختلف در اطراف این دریاچه سبب شده است که تحت حفاظت سازمان محیط زیست کردستان قرار بگیرد. در محدوده دریاچه مزبور، جنگل ها و بیشه زار های نیمه انبوه مشاهده می شود که عمده درختان آن را درخت بلوط تشکیل می دهد. با این وجود، گونه های چنگلی دیگری نیز در منطقه وجود دارند که عبارت اند از: گلابی وحشی، زالزالک و بادام. علاوه بر آن در محدوده اطراف دریاچه گونه های جانوری مختلفی مشاهده شده اند که در زیر ضمن تقسیم بندی آنها شماری از این جانوران را نام می بریم:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

پرنندگان

در محیط اطراف دریاچه زریوار مریوان، پرنندگان بومی و مهاجر زیادی وجود دارند که در یک دسته‌بندی، می‌توان آن‌ها را جزو پرنندگان «آبزی، کنار آبزی و غیر آبزی» به شمار آورد. به طور کلی، حدود ۳۱ گونه پرنده در این محدوده وجود دارند که ۱۴ گونه از آن‌ها، بومی و مابقی، مهاجر هستند. در زیر، برخی از پرنندگان موجود در این دریاچه را نام می‌بریم:

پرستوی دریایی گونه سفید، اردک بلوطی، اردک سر حنایی، لک لک، کشیم بزرگ و کوچک، خوتکا، گیلار، حوایل خاکستری، چنگر، کوکوی خالدار و سسک شکیل. از این میان، گونه‌های «کوکوی خالدار و سسک شکیل»، جزو گونه‌های کمیاب محسوب می‌شوند.

در دریاچه‌ی مزبور، پرنندگان شکاری، از قبیل «سنقر تالابی و دلیچه» نیز وجود دارند که جزو گونه‌های با اهمیت آن به شمار می‌آیند.

آبزیان

در این دریاچه، انواع ماهی‌های بومی و غیر بومی زندگی می‌کنند که در زیر، برخی از گونه‌های آن‌ها را معرفی می‌کنیم:

ماهیان بومی: سیاه ماهی خالدار، سیاه ماهی معمولی، عروس ماهی، شاه کولی و گامبوزیا

ماهیان غیر بومی: ماهی‌های آمور سفید، کپور آینه‌ای، کپور معمولی، کپور سر گنده و ماهی کپور نقره‌ای یا فیتوفاگ.

پستانداران

جانوران پستانداری در اطراف دریاچه زندگی می‌کنند که برخی از آن‌ها عبارتند از: شنگ یا سگِ آبی، روباه قرمز، خوک وحشی، خرگوش، گراز، گربه‌ی وحشی و خرس قهوه‌ای.

خزندگان

انواع مارهای سمی و غیر سمی، از دسته جانوران خزنده‌ی موجود در محدوده‌ی این دریاچه هستند که در زیر به آن‌ها اشاره می‌کنیم:

مارهای غیرسمی: مار چلیپر، مار آتشی، قمچه مار، مار قیطانی و مار پلنگی.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مارهای سمی: گرزه مار و افعی کردستانی.

علاوه بر آن، از سایر خزندگان این دریاچه می‌توان به لاسرتاها، گکوها و آگاماها، اشاره کرد.

گونه های گیاهی

علاوه بر گونه‌های جانوری، در محدوده‌ی این دریاچه پوشش گیاهی متنوعی نیز وجود دارد که در زیر برخی از آن‌ها را نام می‌بریم:

انواع گیاهان شناور، نظیر سراتوفیلیوم و سریوفیلیوم

انواع گیاهان خاردار

گونه‌های دیگری از گیاهانی نظیر نی، هزار نی، بارهنگ آبی، نیلوفر آبی، علف هفت بند، پیچک‌ها، لویی، بزواش، جگن و نعناع.

تاثیر دریاچه زریبار بر سطح معیشت مردم روستاهای اطراف دریاچه

نتایج مطالعات نشان می‌دهد که جوامع محلی حاشیه این تالاب برای گذراندن و بهبود معیشت خود (از جمله کشاورزی و دامداری، گردشگری، آب، ماهیگیری و دیگر تولیدات تالابی) به کارکردها و خدمات تالاب وابسته‌اند. بین سرمایه تولید شده به واسطه تالاب و سطح معیشت خانوارهای حاشیه آن رابطه مثبت و منعناداری وجود دارد. در واقع سرمایه طبیعی تولید شده تاثیر مثبتی در سطح معیشت خانوارهای حاشیه داشته است. به گونه ای که مردم برای رسیدن به اهداف معیشتی خود منابع تالابی را به کار گرفته‌اند. پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل تالاب در زمینه‌های کشاورزی و دامداری، شیلات و گردشگری منجر به بهبود وضعیت تولید و درآمد، ثبات و پایداری آن از حیث اقتصادی شده و فرصت‌های معیشتی و اشتغال را در منطقه سبب شده است. چنین منابع تالابی تحت فشار رشد جمعیت و سکونت و احیای کشاورزی قرار داشته و در نتیجه هرگونه تغییر و تحول برای منافع شخصی و عمومی باید با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در نظر گرفتن اثرات زیست محیطی، شناخت وضعیت بهره برداران، تحلیل هزینه-فایده باشد تا ضمن حفظ محیط زیست، تالاب کارکردهای معیشتی آن نیز تداوم داشته باشد.

گردشگری

دریاچه زریبار مهم‌ترین جاذبه گردشگری و تفریحی شهرستان مریوان است. تفریحات این تالاب عبارت اند از:

تفریح‌های آبی: قایق سواری (پدالی و موتوری)، اسکی روی آب و ماهی‌گیری از تفریح‌های دریاچه زریوار است. البته لازم است بدانید مجوز ماهی‌گیری در دریاچه زریوار از اوایل شهریورماه تا آخر اسفندماه صادر می‌شود و خارج از این بازه، صید ماهی ممنوع است.

تفریح‌های زمستانی: با یخ زدن سطح دریاچه زریوار در فصل زمستان فرصت مناسبی برای تفریح‌های مهیجی چون اسکی و اسکیت فراهم می‌شود.

پاراگلایدر: در دریاچه زریوار سایت پرواز وجود دارد و شما می‌توانید بر فزار این دریاچه با پاراگلایدر پرواز کنید و از تماشای چشم‌انداز بی‌نظیر آن لذت ببرید.

پرنده نگری: دریاچه زریوار یکی از بهترین مکان‌ها برای علاقه‌مندان به پرنده نگری است. در فصل زمستان و مهاجرت پرندگان، گونه‌های بی‌شماری از جمله لک‌لک‌ها مهمان این تالاب و حتی روستاهای اطراف می‌شوند.

رستوران گردی: در سفر به مریوان و زریبار از رستوران گردی غافل نشوید و امتحان کردن مزه ماهی کبابی‌های خوشمزه این دریاچه را از دست ندهید. ماهی کبابی‌هایی که شاید مزه‌اش را هیچ کجای دیگر پیدا نکنید.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مخاطرات

مخاطرات طبیعی

طبیعت به جان یکی از زیباترین جاذبه های خودش افتاده است... بارش های رگباری و سنگین رسوب دریاچه را افزایش می دهند و خشکسالی ها و کمبود بارش از میزان آب ورودی به دریاچه کم می کند. در این میان یخ بندان و دماهای پایین بی سابقه تاثیرات منفی را در اکوسیستم منطقه دارد و نظم آن را به هم می زند. ورود حجم زیادی از رسوبات باعث شده که عمق دریاچه روز به روز کمتر شود و در نتیجه حرکت زیربار به سوی نابودی سرعت بیشتری یافته است. از سوی دیگر چندی است قاتلان طلاپی رنگ از راه رسیده اند که روز به روز بر تعدادشان افزوده می شود. این قاتلان نی هایی هستند که به سرعت رشد می کنند و دامنه خود را گسترش می دهند. شاید در نگاه اول زیبا به نظر برسند اما اگر رشدشان کنترل نشود سطح دریاچه را فرا می گیرند و مردم را از دیدن آن محروم می کنند. همچنین این نیزارها باعث تلف شدن پرندگان نیز می شوند و میزان آن ها را در منطقه کاهش می دهند.

مخاطرات انسانی

فاضلاب شهری: ورود بخشی از فاضلاب شهری و روستایی به دریاچه یکی دیگر از تهدیدات به شمار می رود. اگرچه فاضلاب بخش غربی دریاچه مهار و رفع شد اما هم اکنون حجم زیادی از فاضلاب محلات استادیوم، ترمینال قدیم و ... وارد دریاچه یا محدوده آن می شود که آلودگی شدید آب را در پی داشته است و باید گفت ادامه این روند فاجعه و نشان از بی توجهی مسئولان و متولیان حفاظت از زیربار دارد.

ساخت و سازهای بدون مجوز: امروزه ساخت و سازهای بدون مجوز زیادی در محوطه دریاچه صورت گرفته است که خطرات زیادی برای این دریاچه ایجاد کرده است. این در حالی است که بر طبق بیانیه های سازمان محیط زیست، تمامی ساخت و سازها در این محوطه باید با اخذ مجوز صورت بگیرند.

فعالیت صیادان: مدیر کل محیط زیست کردستان درمورد مخاطرات فعالیت تعاونی صیادان و رها سازی هزاران ماهی غیر بومی و پرورشی هرساله در زیربار، بیان کرد: هرساله قبل از شروع فصل صید، جلسات هماهنگی مابین این اداره کل و مدیریت شیلات سازمان جهاد کشاورزی استان در خصوص نحوه و میزان صید برگزار می شود و صورت جلسات آن به کلیه تعاونی های صیادی سطح

استان ابلاغ می شود. وی افزود بدیهی است که هرگونه بهره برداری بدون توجه به استانداردها لطمه وارد کرده و نشان از ناپایداری بودن بهره برداری دارد.

حضور بیشمار گردشگران: هر ساله در ایام تعطیلات خصوصا فصل بهار، زریبار گردشگران زیادی را جذب می کند. که اغلب شمار این گردشگران خارج از ظرفیت امکاناتی منطقه است. همین امر تهدیدی برای این منطقه به شمار می رود. از جمله این تهدیدات، ورود حجم زیاد زباله و آلودگی به حریم آب و مسمومیت و نابودی گونه های جانوری و گیاهی دریاچه می باشد. یکی دیگر از رفتار نادرست گردشگران غذا دادن به ماهی ها و پرندگان است که باعث بهم خوردن اکوسیستم دریاچه می شود.

شکار و آتش سوزی: یکی دیگر از اعمال ناشایست انسانی در حق زریبار، شکار پرندگان و گونه های جانوری آن است که با گذشت زمان منجر به انقراض این گونه ها خواهد شد. یکی از روش های شکار و به دام انداختن جانوران، آتش زدن نیزار ها است. از این طریق جانوران از آتش گریخته و به دام شکارچیان می افتند. این کار هم به نابودی جانوران و هم نابودی گونه های گیاهی می انجامد. وضعیت تالاب به گونه ای است که به هنگام آتش سوزی، دسترسی ماشین آلات به محدوده امکان پذیر نیست و تنها راهکار برای اطفاء آتش در کمترین زمان استفاده از امداد هوایی است. نکته قابل توجه این است که تنها یک بالگرد در شهرستان برای این کار وجود دارد که پاسخگو نیست.

اقدامات لازم برای نجات دریاچه

اقدامات صورت گرفته:

۱. ناپود کردن نیزارها: گسترش زیاد و سریع این نیزار ها باعث مصرف حجم زیاد آب توسط آنها می شود. برای جلوگیری از این اتفاق مسئولان راهکارهایی اندیشیده اند که یکی از آنها آتش زدن نیزارهاست. این عمل بیشتر به منطقه آسیب رسانده است چون این نیزارها محل زندگی گونه های جانوری زیادی هستند که با از بین رفتنشان جان جانوران به خطر می افتد و محل زندگیشان نابود می شود.
۲. انتقال آب سد گاران به دریاچه: یکی دیگر از اقدامات مسئولان جهت احیای آب دریاچه و استفاده کشاورزی روستاهای اطراف، انتقال آب سد گاران از طریق لوله های فشار قوی بوده است. قرار است که سالیانه ۳,۶ میلیون متر مکعب آب با هزینه چهار میلیارد تومان به دریاچه وارد شود. این پروژه به دلیل دوری سد گاران به دریاچه، بسیار هزینه بر و زمان بر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- بوده است. هرچند این اقدام، اقدامی شایسته می باشد اما به دلیل تاخیر در انجام، تاثیراتش جزئی بوده و حجم آب به میزانی که چند سال پیش بوده است، نرسیده است.
۳. کمک نهادهای مردمی: طی چندسال اخیر طرفداران محیط زیست در قالب گروه ها و نهادهای مردمی به صورت داوطلبانه اقداماتی انجام داده اند. از جمله: جمع آوری زباله های سطح دریاچه و اطراف آن، مهار آتش سوزی ها، مقابله با شکارچیان، حمایت از گونه های جانوری و گیاهی و ...
۴. جلوگیری از حفر بی رویه چاه: مردم روستاهای اطراف دریاچه برای تامین آب جهت کشاورزی اقدام به حفر بی رویه چاه در اطراف دریاچه کرده اند که باعث پایین آمدن سطح آب دریاچه شده است. مسئولان جهت کنترل این امر، به جرمه افراد و پر کردن چاه های غیر مجاز پرداخته اند. اما نتوانسته اند آن را به طور کامل کنترل کنند.

اقدامات پیشنهادی:

۱. لایروبی دریاچه: لایروبی عبارت است از استخراج و جابه جایی مواد بستر آب از جمله سنگ، خاک و زباله می باشد. پیشنهادهای زیادی جهت لایروبی دریاچه زیربار شده است اما به دلیل عدم وجود ماشین آلات لازم و هزینه سرسام آوری که این کار دارد (هزینه تخمینی: ۲۰ میلیارد تومان)، با آن مخالفت شده است.
۲. کنترل تعداد گردشگران: پیشنهاد می شود تعداد گردشگرانی که به این منطقه می آیند منطبق با امکانات و ظرفیت آن باشد و بر این امر نظارت دقیق صورت گیرد تا از مشکلات احتمالی جلوگیری شود.
۳. ممنوعیت ورود فاضلاب به آب: برای جلوگیری از آلوده شده آب دریاچه لازم است که از ورود فاضلاب های شهری و روستایی به آب دریاچه جلوگیری شود و برنامه هایی برای دفع بهداشتی این فاضلاب ها در نظر گرفته شود.
۴. آگاه سازی و فرهنگ سازی مردم منطقه و گردشگران: با آگاه سازی و آموزش صحیح مردمان منطقه و نصب تابلو ها و پوسترها، به گردشگران تذکرات و توصیه های لازم را ارائه دهیم. اینگونه می توانیم عمر را دریاچه را برای مدت طولانی تر تضمین کنیم و از صدمه زدن به آن جلوگیری کنیم.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتیجه گیری

دریاچه زریبار یکی از بزرگترین و مهم ترین دریاچه های آب شیرین ایران و حتی جهان است. این دریاچه تاثیر بسیاری روی معیشت مردم منطقه، کشاورزی، گردشگری و زندگی گونه های جانوری و گیاهی متنوع دارد. اما متأسفانه در سالهای اخیر به دلیل برخی مخاطرات طبیعی و انسانی در معرض نابودی و خشک شدن قرار گرفته است. خراسانی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در پژوهش خود این موضوع را تایید کرده اند. برای نجات دریاچه مسئولان موظفند که مخاطرات طبیعی را کنترل کنند و برای مهار آن برنامه ریزی داشته باشند. همچنین می بایست با وضع قانون ها و نظارت های دقیق از صدمه دیدن دریاچه توسط انسان ها جلوگیری کنند. در تایید یافته های پژوهش می توان به نتایج تحقیق فاضل نیا و همکاران (۱۳۸۹) اشاره کرد که گفته اند در بین نقاط ضعف، عدم سرمایه گذاری بخش دولتی، تعدد مدیریت دریاچه، عدم کفایت امکانات بهداشتی و همچنین ناکافی بودن امکانات اقامتی و رفاهی در اولویت بوده که در این زمینه لزوم توجه بیشتر دولت، اتخاذ یک مدیریت واحد و مشارکت مردم و همچنین بخش خصوصی ضروری به نظر می رسد که این موارد به عنوان موانع توسعه گردشگری دریاچه برطرف شده، بهبود و ارتقا یابند. مسئولیت حفاظت از این دریاچه تنها بر عهده مسئولان نیست، بلکه گردشگران و مردم بومی نیز باید در حفظ و نگهداری آن کوشا باشند. برای مثال گردشگران در بازدید های خود، به حفظ نظافت محیط اهمیت دهند و از شکار جانوران و صدمه رساندن به گیاهان و درختان خودداری کنند و همچنین مردم بومی منطقه با استفاده صحیح از منابع و عدم حفر چاه های غیرمجاز، خطری برای این دریاچه محسوب نشوند. این کارها باید فرهنگ سازی شود. و برای این فرهنگ سازی باید ابتدا از خودمان شروع کنیم و سپس بر رفتار خانواده و اطرافیان نظارت داشته باشیم. امید است بتوانیم در حفظ این سرمایه های خدادادی کوشا باشیم و بتوانیم آن ها را در سلامت کامل به فرزندمان هدیه دهیم.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مراجع

۱. آبادیان، نصرالله و همکاران. (۱۳۹۶). منابع آب و تاثیر آن در جذب گردشگران. اکوهیدرولوژی، دوره ۴، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۶.
۲. براتی، ناصر و همکاران. (۱۳۹۸). هوش محیط زیستی، رویکرد کل گرایانه رابطه انسان_محیط. معماری و شهرسازی آرمان شهر. شماره ۳۰، بهار سال ۱۳۹۹.
۳. بیات، مرتضی و همکاران. (۱۴۰۰). بررسی مبانی کلامی انسان شناختی تعامل انسان با محیط زیست با تاکید بر مقام خلیفه الهی انسان. فصلنامه علمی پژوهش های اعتقادی_کلامی. سال یازدهم. شماره ۴۳، پاییز ۱۴۰۰.
۴. پاکزاد، زهرا و همکاران. (۱۳۹۵). سهم منابع آبی ایران از سامانه های جوی. جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۹، پیاپی ۶۹، شماره ۱، بهار ۱۳۹۷.
۵. خراسانی، نعمت الله و همکاران. (۱۳۹۳). بررسی تنوع گونه های گیاهی حاشیه دریاچه زریوار مریوان. نشریه محیط زیست طبیعی، منابع طبیعی ایران، دوره ۶۷، شماره ۱، بهار ۱۳۹۳.
۶. شانازی، کاروان و همکاران. (۱۳۹۶). اثرات تالاب زریوار مریوان بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی. نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران.
۷. فاضل نیا، غریب و همکاران. (۱۳۸۹). راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه زریوار. جغرافیا و توسعه. شماره ۱۹، پاییز ۱۳۸۹.
۸. قادری، ناصح و همکاران. (۱۳۸۴). تاثیر کاربری زمین بر تولید ذرات معلق ورودی به دریاچه زریوار.
۹. قادری، ناصح و همکاران. (۱۳۸۶). تهدید محیط زیست حوزه دریاچه زریوار تحت تاثیر فعالیت های انسانی.
۱۰. کردوانی، پرویز و همکاران. (۱۳۹۱). استفاده بهینه از منابع آبی در ناحیه اورامانات. فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال نهم شماره ۳۵، پاییز ۱۳۹۱.
۱۱. نصیرسلامی، محمدرضا و همکاران. (۱۳۹۲). راهکارهایی جهت ارتقا کیفیت اثر متقابل انسان و محیط بر یکدیگر با رویکرد روان شناسی محیطی.